

27.

ULUSAL
DİLBİLİM
KURULTAYI
BİLDİRİLERİ

Yayına Hazırlayanlar

S. Nalan Büyükkantarcıoğlu - Işıl Özyıldırım - Emine Yazar - Emre Yağlı

27. ULUSAL DİLBİLİM KURULTAYI BİLDİRİLERİ

02-04 Mayıs 2013

Antalya

dilbilimkurultayi.hacettepe.edu.tr

Yayına Hazırlayanlar

S. Nalan Büyükkantarçoğlu - Işıl Özyıldırım - Emine Yazar - Emre Yağlı

27. ULUSAL DİLBİLİM KURULTAYI BİLDİRİLERİ

Yayına Hazırlayanlar

S. Nalan BÜYÜKKANTARÇIOĞLU

Işıl ÖZYILDIRIM

Emine YARAR

Emre YAĞLI

Yayın Hakları©, 2014 Hacettepe Üniversitesi
Copyright©, 2014 by Hacettepe University

ISBN: 978-975-491-377-4

Hacettepe Üniversitesi tarafından Hacettepe Üniversitesi Basımevi'ne
350 adet bastırılmıştır

Arsun Uras Yılmaz, Özgür Çavuşoğlu Recai Unal	Şiir çevirisi üzerine sosyo-kültürel bağlamda söylem çözümlemesi: R. Kipling'in "If" şiirinin Türkçe çevirileri	226
Gülhanım Ünsal	Çağdaş Türkiye Türkçesi dizimbetiminde "kategori"- "işlev" kavramlarının yeri ve önemi	236
İpek Yıldız, Mustafa Aksan	Çevinde süreç yaklaşımının yazın ve teknik metin türlerine uygulanmasına yönelik bir deneme	241
Ulrike Zeshan, İclâl Ergenç, Selçuk İşsever, Bahtiyar Makaroglu, Hasan Dikyuva	Türkçe bilimsel metinlerde eylemler: Derlem temelli bir inceleme	247
	Türk işaret dili kullanıcılarında çokdilli görünümler: Proje tanıtımı	254

Yuvarlak masa oturumları

Oturum-1:		
Konu: Derlem üzerinde araştırma yöntemleri		
Yöneten: Mustafa Aksan		
Şükriye Ruhi, Mustafa Aksan, Yeşim Aksan	Derlem dilbilim yöntemlerinin etkin olarak araştırmalarda kullanımı: Uygulamalar	264
Şükriye Ruhi	Sözlü Türkçe Derlemi'nde temel arama ve edimbilimsel açımlama: Yöntem geliştirme	271
Yeşim Aksan, Umut Ufuk Demirhan	Türkçe Ulusal Derlemi (TUD) arayüz özellikleri: Tanıtım ve uygulama	280

Oturum-2:		
Konu: Çeviri araştırmalarının bilimsel bir alan olarak gelişimi ve dilbilimle ilişkileri		
Yöneten: Turgay Kurultay		
Turgut Gümüşoğlu	Dilbilim ve filolojiden çeviribilime: Çeviri olgusuna bir bakış	291
Emel Ergun	Çeviri etkinliğinden çeviribilime giden yolda dilbilimin konumu	297
Mine Yazıcı	Disiplinlerarasılık: Çeviribilim dilbilimin bir alt alanı mı?	301

Oturum-3:		
Konu: Sosyal bilimlerde Türkçe yazılan özgün araştırma yazılarında usamlama türlerine göre sav şemaları		
Yöneten: Leyla Uzun		
Leyla Uzun, Zeynep Erk Emeksiz, Ümit Deniz Turan, İlknur Keçik	Sosyal Bilimler alanında Türkçe yazılan özgün araştırma yazılarında usamlama türlerine göre sav şemaları	305

Poster Sunumları		
Şengül Aksu	Kim ne söylüyor?: Bir karşılıklı konuşma çözümlemesi	322
Derya Duran	Türkçe ve İngilizcedeki "baş (kafa, kelle)" organ adıyla ilgili deyimlerin incelenmesi	327
Harika Bahar Doğan	Bağıntı kuramı çerçevesinde "yoksa" bağlacının derlem temelli incelenmesi	332
Yasemin Yalçın, Aygül Uçar	Muhafazakarlık söyleminde aile: Değerlendirme kuramıyla derlem temelli bir inceleme	339
Yasemin Erköse, Aygül Uçar	Türkçedeki dur- konumlama eyleminin derlem temelli bilimsel anlam çözümlemesi	351
Ulusal Dilbilim Kurultayı tarihçesi		359
27. Ulusal Dilbilim Kurultayı programı		361
27. Ulusal Dilbilim Kurultayı katılımcı listesi ve iletişim bilgileri		365

1987 yılında Hacettepe Üniversitesi tarafından başlatılan ve her yıl düzenli olarak değişik üniversitelerin evsahipliğinde tekrarlanan ulusal dilbilim kurultayları yalnızca ülkemiz dilbilimcilerinin bir araya gelmekle kalmamakta, yeni araştırmaların paylaşılmasında, bilimsel bir tartışma ortamı içinde bilgi ve geri bildirim edinilmesinde önemli bir rol üstlenmekte, aynı zamanda dilbilimciler arasında bir dayanışma ve dostluk ortamı sağlamaktadır. Başlangıcından bugüne hemen her kurultay sonrasında basılan kurultay bildiri kitapları ise dilbilim alanında çalışan bilim insanları için değerli bir basılı kaynak niteliği taşımaktadır. Dilbilimdeki alan-ı ve alanlararası gelişmelere ve etkileşimlere koşut olarak, geçen yıllar içinde bildirilerde de konu çeşitliliği giderek artmıştır. Her yeni kurultay bildiri kitabı deneyimli akademisyenlerin olduğu kadar, alana katılan yeni dilbilimcilerin çalışmalarını da izleme olanağı sunmakta, bildiri kitaplarında yer alan çalışmalar çok sayıda istif almaktadır.

Bu kitap, Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dilbilimi Bölümü tarafından düzenlenen ve 02 - 04 Mayıs 2013 tarihleri arasında Antalya'da gerçekleştirilen 27. *Ulusal Dilbilim Kurultayı*'nda sunulan bildirilerden yazarları tarafından basılması için gönderilen bilimsel metinleri kapsamaktadır. Bu buçuk güne yayılan Kurultay oturumlarında sunulan çalışmalar başlıca anadili edinimi, ikinci dil edinimi, yabancı dil öğretimi ve Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi, derlem dilbilim, Türk İşaret Dili, metindilbilim, söylem çözümlemesi, biçimbilim, sözdizim, ruhdilbilim, bilişsel dilbilim, çeviribilim ve edimbilim gibi alt alanlarındaki konular üzerine yoğunlaşmıştır. Kurultaya dinleyici olarak katılanlarla birlikte toplam katılımcı sayısı 140'dır. Kitabın arkasında sunulan programdan da izlenebileceği gibi, 27. *Ulusal Dilbilim Kurultayı*'nda hakemler tarafından kabul edilen çalışmalardan Kurultaya katılanlarca tek ya da ortak hazırlanmış toplam 52 bildiri ve 8 poster çalışması sunulmuştur. Bildirilerin 4 tanesi Davetli Konuşmacılar Oturumu, 12 tanesi ise 3 ayrı Yuvarlak Masa Oturumu içinde yer almıştır. Belirlenen son tarhe kadar Yayın Kurulu'na iletilen ve 27. *Ulusal Dilbilim Kurultayı Bildirileri* kitabında yayınlanan bildiri ve poster metni sayısı 41'dir.

Bu Kurultayın gerçekleşmesine ve bildiri kitabının oluşmasına katkıda bulunan, başta Kurultaya bizzat katılarak bize destek veren Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dekanı Sn. Prof. Dr. Mehmet Öz olmak üzere, davetli konuşmacılarımız Prof. Dr. Ömer Demircan, Sn. Prof. Dr. Ahmet Kocaman, Prof. Dr. Aydın Köksal ve Prof. Dr. Ünsal Özünlü'ye; bildiri özetlerinin değerlendirilmesinde bilimsel görüşlerine başvurduğumuz Kurultay Bilim Kurulu üyelerine; Kurultayın düzenlenmesinde büyük bir özveriyle çalışan Hacettepe Üniversitesi, İngiliz Dilbilimi Bölümü elemanlarına ve Dilbilim Topluluğu öğrencilerine ve Kurultaya bireysel ya da ortak çalışmalarını ile ya da dinleyici olarak katılan tüm katılımcılarımıza teşekkür borçluymuz.

27. *Ulusal Dilbilim Kurultayı Bildiri Kitabı*'nın basımı Hacettepe Üniversitesi'nin katkılarıyla gerçekleşmiştir. Bu çerçevede, bu kitabın Hacettepe Üniversitesi yayını olarak basılmasını sağlayan Hacettepe Üniversitesi Rektörü Sn. Prof. Dr. A. Murat Tuncer'e, Rektör Yardımcısı Sn. Prof. Dr. Cem Sarıca, Üniversitemiz Sağlık, Kültür ve Spor Dairesi Başkanlığı'na ve Hacettepe Üniversitesi Basımevi yetkililerine teşekkür ederiz.

Yeni kurultaylarda ve yeni yayınlarda buluşmak ümidiyle saygılar sunarız.

Düzenleme Kurulu

gerçekleştirdiği bir edim niteliğiyle yer almaktadır. Jean Michel Adam çözümleme örneğinde kendi metin tanımından yola çıkarak iki temel eksen belirler: kesitsel eksen ve edimsel eksen.

Kesitsel eksen betimleme, anlatı, kanıtlanma, açıklama ve söyleşi kesitlerinden oluşur. (Adam, 97, s.39) Söz konusu kesit türlerinin metinlerdeki başatlık dereceleri metinlerin o kesit türünün adıyla anılmalarına neden olmaktadır. Kesitsel ölçüt metin sınıflandırılmalarından yalnızca birisidir, metinler farklı ölçütlerle de sınıflandırılabilir kuşkusuz. Adam'a göre metinlerin kesitsel düzeni bir yandan her kesitin farklı özelliklerini oluşturan özel nitelikler, bir yandan da tümceyi aşan her tür sözcüğe sürekliliği sağlayan bağlama işlevli öğeleri içermektedir. Görüldüğü gibi kesitsel eksen dilin anlamsal ve dizimsel düzeneklerine ilişkin bir çözümleme. Örneğin betimleme kesitinde anlamsal bağınlar ne tür dilsel olanaklarla kurulabiliyor, bu kesit türünde dizimsel tercihler nasıl belirleniyor? Söz konusu olgular betimsel kesitin yer aldığı iletişim oluşuna göre değişiklik gösteriyor mu? gibi sorular kesitsel düzenin başlıca çözümleme öğelerini oluşturmaktadır. Bağlama işlevini gerçekleştiren metin düzenleyicilerin anlamsal ve dizimsel özellikleri de bu eksenin yer alan çözümleme öğeleridir. Başka bir anlatımla bu eksenin metinlerdeki uyumluluk olgularını çözümleme konusunu oluşturur, metnin çizgiselliğinin ardındaki anlamsal ve dizimsel yapı biçimselleştirir.

Metinliliğin öbür yüzünde ise edimsel düzen yer almakta. Uslamlama, sözcük, anlamsal gönderge bu düzenin üç bileşenini oluşturmaktadır.

Metinsel üretime neden olan niyet ya da amacın belirlenmesi usamlama, metin ile üreticisinin ilişkilerinin belirlenmesi sözcük, örneğin konuşucunun söylediklerini benimsemesi ya da üstlenmemesi, söyledikleri karşısındaki nesnel tutumu, kullandığı dil düzeyi özellikleri bu bileşenin çözümleme öğelerini oluşturmaktadır. Metnin başat izleğinin "topos"unun belirlenmesi de anlamsal-gönderge bileşeninin çözümleme konusunu oluşturmaktadır. Bu bileşenin arkasında yer alan dil anlayışı "dil bir söz edimidir" biçiminde tanımlanan anlayıştır.

Jean Michel Adam'ın edimsel metindilbilim örneğinin çeviri etkinliğinin öncesinde yer alan anlam kavramına yönelik çözümleme aşamasına yön çizebileceğini düşünmekteyiz. Ancak bu aşama gerçekleştirilirken de dilsel verilerin önemini yadsıyamayız. Sözü ettiğimiz çözümleme örneğinin yeterince sağlam bir biçimde uygulanabilmesi için hepimizin kabul ettiği gibi:

Dil yetkinliğinin yüksek düzeyde olması bir zorunluluktur. Ters durumlarda aksaklıklar gidermek yine uygun dilbilimsel yöntemlere düşer gibi bir sonuç varmanın uygun olup olmadığını tartışabiliriz.

Çeviribilim dilbilim ilişkisinde üzerinde durmak istediğimiz bir nokta çeviribilim/ dilbilim etkileşiminin ya da söz konusu disiplinlerin birbirlerinden yararlanmalarının çeviriye dilbilimsel yaklaşımla aynı şey olmadığını üstünde durulması gerekliliğidir. Özellikle çeviri eleştirilerinde karşımıza çıkan dilbilimsel değerlendirme ya da dilbilimsel yöner gibi dizimlerdeki dilbilimsel terimi dile ilişkin anlamına gelmektedir. Dile ilişkin olgulara değinmek dilbilimsel değerlendirme değildir, bu niteliği taşımak için dilbilim kazanımlarından ya da örneklerinden yararlanmak gerekir.

Çeviribilimin konusu çeviri, dilbilimin konusu da dil ya da kullanılan dildir, ancak etkileşimin en doğal nedeni çeviribilim nesnesinin, çevirinin, dillerle içermeye bağintısında olmasıdır.

Kaynakça

- Adam, J.-M. (1990). *Eléments de linguistique textuelle*. Bruxelles: Mardaga.
Adam, J.-M. (1997). *Les textes: types et prototypes*. Paris: Nathan.
Benveniste, E. (1974). *Problèmes de linguistique générale*. Paris: Gallimard.
Guillaume, G. (1969). *Langage et science du langage*. Paris: Nizet.
Giraud, P. (1984). *Anlambilim*. (Berke Vardar, Çev.) Ankara: Kuzey yayınları (Orijinali 1959'da yayımlanmıştır).
Jakobson, R. (1963). *Essais de linguistique générale*. Paris: Minuit.
Lederer, M. (1981). *La traduction simultanée: expérience et théorie*. Paris: Minard.
Lederer, M. (1984). *La traduction aujourd'hui: le modèle interprétatif*. Paris: Hachette.
Saussure, F. (de). (1985). *Genel Dilbilim Dersleri* (Berke Vardar, Çev.) Ankara: Birey ve Toplum Yayınları. (Orijinali 1916'da yayımlanmıştır).

Disiplinlerarasılık: Çeviribilim dilbilimin bir alt alanı mı?

Mine YAZICI

Özet

Bu bildirinin amacı dilbilim ve çeviribilim arasındaki ilişkiyi disiplinlerarası, disiplinlerötesi ve çokdisiplinlilik açısından incelemektir. Bu amaçla ilk disiplinlerarası, disiplinlerötesi ve çokdisiplinlilik terimleri kavramsal olarak açıklanmış; ardından disiplinlerarası etkileşimin başta çeviribilim olmak üzere bir bilim dalının özerkliğine gölge düşürüp düşürmediği konusu özellikle uygulamalı dilbilim alanında çeviri konusuyla ilgilenen Roman Jakobson, Roland Barthes gibi dilbilimin önde gelen kuramcılarının görüşlerinden ve Çeviribilim önde gelen kuramcıları Theo Hermans ve Salevsky'den yola çıkılarak incelenmiştir. Bu şekilde Dilbilim ve Çeviribilim alanlarının hem inceleme malzemesi, hem de bilimsel yöntem açısından farklılıkların kuramsal açıdan karşılaştırılmıştır. Sonuç olarak, ortak paydaları iletişim olan bu iki disiplinin yollarının nerede birbiriyle kesişip, nerede birbirinden ayrıldığı yanı sıra, ayrışmanın iki bilim dalı arasındaki iletişimi kopukluğuna mı işaret ettiği gibi konular gündeme getirilerek günümüzde uluslararası araştırmalarda yaygın olarak başvurulan disiplinlerarası ya da disiplinlerötesi araştırmaların her iki alanın kuramsal tabanına ve toplumsal ilerlemeye ne şekilde katkısı olacağı konusu tartışmaya açılmıştır.

Anahtar sözcükler: Disiplinlerarasılık, disiplinlerötesilik, çok disiplinlilik.

1. Giriş

Bu yazıya çeviribilim dilbilimin ortak paydaları nedir sorusuyla, ya da dilbilimin çeviribilimin bağımsız bir disiplin olmasına itirazı nereden kaynaklanıyor sorusuyla başlamanın akademik bir disiplin olarak yeni kabul görmüş bir alanın sınırlarının çizilmesi ve dilbilim başta olmak üzere öteki disiplinlerden ayırd edici özelliklerinin ortaya çıkarılması açısından önemli buluyorum. Üstelik bu sorulara yanıt "disiplinlerarası, disiplinlerötesi ve çokdisiplinlilik" açısından irdelerek vermenin, hem iki bilim dalının kendi içindeki ve farklı disiplinlerle ilgili dizesel ilişki ve işlevlerini açıklamak yönünden, hem de araştırma nesnesi ve yöntemleri arasındaki farklılıkların ortaya çıkarmak açısından yararlı olacağını düşünüyorum.

Bu farklılıklara değinirken de, Çeviribilimin uygulamalı dilbilimin bir alt alanı olup olmadığı sorusunun yanı sıra /bu alanın disiplinlerötesi bir alan mı olduğu şeklindeki yeni bir tartışmayı başlatma potansiyeline sahip olduğu düşüncesinden de kendimi alamıyorum. Bilimsel düşünmenin bir amacının da "sorunsallaştırma" olduğu düşünülecek olursa, tepkisiz kalmak yerine bu durumu amelîyat masasına yatırmanın bilim dalları arasında yeni paradigma, yeni yaklaşımların benimsenmesine öncülük edeceği görüşündeyim. Bu şekilde bir giriş kuşkusuz bilimsel ilerlemeye akla getirir. Burada iki konu gündeme gelir: Bilimsel ilerleme nedir ve bilimsel ilerlemenin disiplinlerarasılıkla ya da ötesilikle bir ilişkisi var mıdır?

2. Bilimsel ilerleme: Disiplinlerarasılık, disiplinlerötesilik ve çok disiplinlilik

Thomas Kuhn "bilimsel ilerleme" ya da yeni paradigmanın benimsenmesi durumunu "bilimsel devrim" olarak tanımlar (Kuhn, 1970, s. 22). Kuşkusuz bu soruyu da akla getirir: uygulamalı dilbilim alanında çeviri incelemelerinde dilbilim yeni bir paradigma benimseseydi, "çeviri" dilbilimin bir altalanı olarak varlığını sürdürmüydü? Ya da niçin çeviribilim diye bir alan ortaya çıktı? Bir bilim dalı kendisiyle ilgili nesneyi iletleyip de, bu alanla ilgili farklı alanlarda ortaya çıkan, her geçen gün biraz daha biriken sorunlara/ kendi kuramsal tabanından yola çıkarak çözüm üretmiyorsa, o zaman söz konusu inceleme nesnesi etrafında biriken sorunlar bir araya gelerek yeni bir disiplinin doğmasına neden olur (Kry a.g.e. 172-177; Yazıcı, 2011, s. 27).

Bu bağlamda çok disiplinlilik de dahil her tür araştırmanın ortak paydası "bilgi" olmakla birlikte, çeviribilimde "çok disiplinli araştırma" yürütülüyor demenin yerine "disiplinlerarası ya da disiplinlerötesi" araştırma yürütülüyor demek bu kavramların aralarındaki tanım farkından kaynaklanır (Klein 1990, s.19). Çok disiplinlilik bir inceleme nesnesinin farklı boyutlarını her alanın birbiriyle etkileşime girmeden kendi kuramsal tabanına başvurarak ortaya çıkarması olarak tanımlanır (a.g.e. 1990, s.56). Buna göre disiplinlerarasılık ya da disiplinlerötesiliğin disiplinlerarası etkileşime açık ve yeni disiplinler doğurma potansiyeline sahip olmakla birlikte, disiplinlerarası araştırmaların belli bir alanda çıkan sorunun çözümünde başvurduğu disiplinlerden elde ettiği bilgiyi kendi kuramsal tabanına mal etmesi açısından disiplinin kuramsal tabanına; bundan böyle de,

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, mineyaz@ gmail.com

Kaynakça

- Chesterman, A. (2006). Questions in the sociology of translation. Teresa Seruya, João Ferreira Duarte ve Alexandra Assis Rosa (Ed.), *Translation studies at the interface of disciplines* içinde (s 9-28). Amsterdam: John Benjamins.
- Chesterman, A. (1997). *Memes of translation. The spread of ideas in translation theory*. Amsterdam: Benjamins.
- Hermans, T. (1995). Translation as institution. M. S. Hornby, Z. Jettmarova, K. Kändl. (Ed.), *Translation as intercultural communication* içinde. (ss 3-20). Amsterdam: Benjamins.
- Hermans, T. (1999). *Translation in systems*. Manchester: St. Jerome.
- Klein, T. (1990). *Interdisciplinarity. History, theory, and practice*. Detroit & Michigan: Wayne State University Press.
- Kuhn, T. (1970) *The Structure of scientific revolutions* (2 bs.). Chicago: The University of Chicago Press.
- Kurultay, T. (2006) Kültür ve İletişim Bilimlerinde Disiplinlerin Ayrışması: Kopuş mu, Ayrışma mı?. Karakuş, M., Oralış, M. (Ed.) *Bellek Mekan İmge* içinde (ss.283-297). İstanbul: Multilingual.
- Kurultay, T. (2005) Çeviribilim bir uygulamalı dilbilim midir? *Dilbilim XIII*, (ss 199-209) İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Ruano, Martin R. (2006) Conciliation of disciplines and paradigms: A challenge and a barrier for future directions in Translation Studies J.F. Duarte, A. A. Rosa, T. Seruya (Ed.), *Translation studies at the interface of disciplines* içinde (ss 43-54). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Shaffner, C. ve Beverly, A. (1995.) Translation as intercultural communication: Contact as conflict. M. S. Hornby, Jettmarova, ve Z. Kändl K (Ed.) *Translation as intercultural communication* içinde (ss.325-336). Amsterdam: Benjamins.
- Salevsky, H., I. Müller (2011) *Translation as systemic interaction*. Berlin: Frank & Timme.
- Vermeer, Hans (1994). Translation today: Old and new problems. Translation Studies Congress, Viyana 9-12 Eylül 1992. M. S. Hornby, F. Pöschacker, K. Kändl (Ed.), *Translation studies. An interdiscipline* içinde (ss 3-16). Amsterdam: John Benjamins.
- Yazıcı, Mine (2011). *Çeviribilimde araştırma. Disiplinlerarasılıktan disiplinlerüsteliğe*. İstanbul: Multilingual.

Elektronik Kaynak

Charter of Transdisciplinarity adopted at the First World Congress of Transdisciplinarity. Convento da Arrábida, Portugal. (2-6 Kasım 1994). 05 Nisan 2013 tarihinde <http://c1ret-transdisciplinarity.org/chart.php#en> adresinden erişildi.

Oturum-3

Konu: Sosyal bilimler alanında Türkçe yazılan özgün araştırma yazılarında usamlama türlerine göre sav şemaları

Sosyal Bilimler alanında Türkçe yazılan özgün araştırma yazılarında usamlama türlerine göre sav şemaları

Leyla UZUN^{*}, Zeynep ERK EMEKSİZ^{**}, Umit Deniz TURAN^{***}, İknur KEÇİK^{****}

1. Giriş

Bu çalışmanın amacı, farklı sosyal bilimler alanlarında (psikoloji, tarih bilimi, dilbilim, sosyoloji, eğitim bilimleri, felsefe ve turizm) Türkçe yazılan özgün araştırma yazılarında savlama (argumentation) eyleminin incelendiği veri tabanlı bir proje çalışmasının -TÜBİTAK-SOBAG- 107K228 Sosyal Bilimlerde Yazılan Türkçe Bilimsel Metinlerde Kanıtama Eylemi ve Retorik Sunumlar- usamlama (reasoning) ve sav şemaları ile ilgili sonuçlarını sunmak ve yazarların farklı alanlarda savlama eylemine ilişkin eğilimlerini betimlemektir. Bilimsel metinler türe özgü özellikleri ve bu özelliklerin dilsel biçimleniş açısından bugüne kadar pek çok dilbilim çalışmasına konu olmuştur. Türkçe bilimsel metinler üzerine yapılan çalışmalar arasında bu proje hem bilimsel metinlerin temel ayırt edici özelliklerinden biri olan savlama ve usamlama eylemlerinin nasıl gerçekleştirildiğini betimlemesi hem de sosyal bilimlerde alanlara özgü olabilecek savlama yapılarını ortaya koyması açısından öncü sonuçlar içermektedir.

Çalışmanın 2.bölümünde önce veri tabanı, verilerin çözümlenmesi ve yöntemle ilişkin saptamalara yer verilecektir. 3. bölümde usamlama ve sav şemalarının yapısı Türkçe örnekler üzerinden betimlenecek. 4. bölümde ise Türkçe bilimsel metinlerdeki usamlama türlerine göre sav şemaları ile ilgili bulgu ve sonuçlar sunulacaktır.

2. Veri tabanı ve veri tabanının çözümlenmesi süreci

Burada bazı sonuçları paylaşılan proje çalışmasının veri tabanı sosyal bilimler alanındaki farklı bilim dallarında (psikoloji, tarih bilimi, dilbilim, sosyoloji, eğitim bilimleri, felsefe ve turizm) üretilmiş olan özgün araştırma yazılarından oluşturulmuştur. Özgün araştırma yazıları TÜBA ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı'nda yer alan ve söz konusu bilim dallarını temsil eden süreli yayınlardan [Sosyoloji Dergisi, Eğitim Araştırmaları, Türk Psikoloji Dergisi, Dilbilim Araştırmaları ve Dil Dergisi, Tarih İncelemeler Dergisi, Felsefe Dünyası, Turizm Araştırmaları] temsili olarak seçilmiştir.

Süreçte veri tabanı alanlara göre toplam sözcük sayısı açısından dengelenmiş ve bu dengeleme sonrasında 220 makale üzerinde savlama çözümlenmesi gerçekleştirilmiştir. Temsili seçim dergilerin 2005-2008 sayıları üzerinden yapılmıştır. Çalışmanın veri tabanı 1.014.050 sözcükten oluşmaktadır.

Atıfta bulunulan proje çalışması kapsamında veri tabanı üzerinde yapılan çözümlenmeler sırasında hem metinlerdeki sav blokları ile sav içermeyen usamlamaların (değerlendirme ya da yorum blokları gibi) ayrıştırılması için hem de sav bloklarına girebilecek önermelerin hangi tür sav bileşeni olabilme potansiyeli taşıdığı belirlenebilmesi için özel bir yan çalışmanın yapılması gerekmiştir. Bu çalışma gerçekleştirilirken sözcüklerin metin kurgusu içinde yüklenmiş işlevler belirleyici olmuştur.

Bilimsel metinlerde sözcük türleri üstmetne (metatext) ait olma ve olmama açısından, üstmetin sözcükleri ve bildirim sözcükleri olarak ikiye ayrılır. Üstmetin sözcükleri, sav alanlarına girebilecek önermeler taşımaz. Yazar, bu sözcükleri kullanarak çalışmasının amacı, versiy, yöntemi, akış planı vd hakkında açıklamalar yapar. Bu nedenle çözümleme sürecinde veri tabanındaki tüm üstmetin sözcükleri ayrıştırılmıştır.

^{*} Prof. Dr., Ankara Üniversitesi - gulsunleylazun@gmail.com

^{**} Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi - zeemeksiz@anadolu.edu.tr

^{***} Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi - udturan@anadolu.edu.tr

^{****} Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi - kecik@anadolu.edu.tr